

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

Јесен у ваздуху

Томислав Османли

Колико је потребно за радост, теби, средовечни човече који све дубље залазиш у парк прошаран јаким сенкама. Подигни главу, погледај горе, шта то видиш?... Питомо сунце што ти по лицу игра шумно позориште сенки. Изађи под чистим сунцем, главу горе! ...И шта још? Висине, плаве дубине. А тамо горе, иза призора немирних крошња, шапат ветрова развучи мале облаке и мења их, као дан твоја расположења. Тамо горе влада склад високих струја које те, ето, прихватају, подижу и разлећу. Горе, горе, над крошњама, онамо где си до малопре погледом летео. Лебдиш, сада, високо и преврнеш се као на лудој игри из детињства, па ти иде да се смејеш. Враћаш се нетом у дете. Летиш над парком и пред тобом се шири поглед на реку, на цео парк издужен поред ње, на оближње брдо, на облаке што се топе од милине, на сунце под ногама, на околне планине изокренуте на небу, док се ти преврнеш горе-доле у сулудој игри ветрова и стишаног сунца. И тако раздраган, примирујеш се за трен и гледаш под собом, ка шумама, високим крошњама дрвећа које препознајеш јер чува твоје тајне, јер је тако расло с тобом.

Ено, под оном сад раскошном крошњом, угушен ударима сопственог срца у грлу, покушавао си да украдеш први пољубац. Она, обичена у летњу хаљиницу, са погледом као упртим у даљину; ти, обучен у првим дугачким летњим панталонама правећи се недовестан, као да немаш љубавних намера. Она ти говори сувисло неважне ствари, а ти ошамућен, ућутан, дуго гледаш у њене сочне усне и, збуњен, не говориш ништа. Она ућути изморена празним говором исчекивања, ти несигуран, жели ли то она исто што и ти. И неискусан, наиван до бескраја, и млад, млад, као она стабљика поред које чекаш први пољубац, што ће се, годинама, развити у ово високо, разгрануто дрво; и нит помишљаш зашто је, онда, дошла с тобом до овог младог дрвета и што остаје, очекујући, тако дуго, до првог сумрака, у парку...

А нешто даље, развијорен и устрептао, одозго видиш себе, годинама потом, седећи на клупи испод оног дрвета тамо, у новој ноћи парка, недалеко од реке, како је већ љубиш дивље; ону исту или неку другу, сад свеједо, пун намере да дођеш до циља, до врха, до краја. Притишћеш њене усне својима, упијаш свежину из њих, тражиш њен језик и боје и укуса јагоде и потом га ловиш, чуну ти се, у њој. Дотичете се живо, видиш вртећи се онамо, горе. Отвараш мало очи и погледаш у њене. Она стоје чврсто затворене, занесене у игри у коју тоне, иза затворених очних окапака. Ту негде близу, чујеш наједном, равномерно шумоле воде. И чују се далеки цврчци у летњој ноћи. Испуњава те њен топли дах. Гледаш: и њу свежина твог. Је ли сада тренутак? Искусан си и већ си лукав. Спушташ полако руку и лагано прелазаш преко њених малих дојки; осећаш, њих набрекле и чврсте, а сво тело устреперело. Не треба ти ново отварање очију и поглед на њен занос. Знаш, сада је тренутак. Крећеш руком што полако клизи. Под прстима осећаш напетгнати стомак. Гладиш кожу, а она трепери под твојим топлим дланом. Миче ти длан руком, а ти је полако враћаш, к'о тврдокорни војсковођа на једном већ освојеном коту. Она се скоро предаје. А ти, ти претворен у руку. Рука ти не мирује; милује. Под њом, осећаш, игра њена утроба. Длан ти клизи по свили коже и спушта се полако, ка пределу твојих намера. Наилазиш на отпор. Враћаш се, мазиш. Њен стомак под твојим рукама крије дивљи лептир. Размењујеш дахове са њом, другом руком дираш пупољак на грудима и осећаш утробу која јој трепери, стисак који попушта, утробу која се опушта, а длан што дуби дотиче седеф. Шумоли. Шумоли ли то река или плинама крви у теби? Тонеш дубоко и долазиш до бисера. О шкољко младости. О, време радости. О, лепото првих љубави!

Спушташ се, тако, полако на земљу, са првим заморним лишћем. На земљи си, ето, сасвим. Бујају нови шапати ветра. Шетају људи у парку. Весело узвикују деца. Шарена лопта котрља по трави. Преплављује те радост. Трепериш онамо високо одакле све то гледаш, сад средовечан, винут кроз сенке питомо осунчаног простора. Смејеш се у глас, само што ти се смех не чује јер га високи ветри разносе на све стране. Смех ти, средовечни човече, цвате у облацима, у ружи ветрова. И видиш оанде клупе будућних љубави, заноса, узбуђења, немира, нових тихих свемира, из висока посматраш пољане младалачких лутања, читања, заноса, хитања; места потоњих бекстава, договора, освајања, нових љубавних свитања; понуда, обећања, заветовања, простора шетњи, посрнућа, падања, брига, распињања, нових простора надања.

Пролази нетом замишљени вршњак. Видим, средовечни човече, и ти гледаш у њега, осмехнут, узлетео на питомом сунцу и загледан у неко своје дрвеће скривено у сенкама, а разгрануло, живо; оно које тебе, давно, памти поред себе.

(превод са македонског, аутор)

ИНТЕРВЈУ: ЈАНА АЛЕКСИЋ, ПЕСНИКИЊА

Пригрлити своју другост

Са пет научних студија из области књижевности и пет песничких збирки од којих је последња “Показне вежбе” (“Повеља” Народне библиотеке “Стефан Првовенчани”, 2025) једногласном одлуком жирија проглашена за најбољу песничку збирку објављену на српском језику између две књижевне манифестације “Милице у походе” коју организује Културни центар Војводине “Милош Црњански”, Јана Алексић (1984, Краљево) ове је седмице била гост ове установе културе где је примила књижевну награду “Милица Стојадиновић Српкиња”.

Жири који је радио у саставу др Драгана В. Тодоресков (председница), проф. др Владислава Гордић Петковић и Фрања Петриновић истаки су у образложењу одлуке да се у њеној збирци песама препознаје свеприсутно балансирање лирске јунакиње између запитаности с једне и ироније са друге стране, између интроспективног путовања и описивања онога што око види, са нарочито успешним фотографским приказима, али и онога што се споља дешава. “Ненаметљиво, суштито, читамо питања о друштвеном поретку и историјским догађајима које препознајемо у садашњости. Најпосле, ту је и непрекидна кореспонденција са традицијом, од Светог Писма па до модерне поезије и филма. То мотивско свеобилје је у сагласју са честом

Фото: Г. Нонин

Слово о Милице Стојадиновић Српкињи

● Негде између породичне куће и храма, брега и равнице, села и града, историје и поезије, ума и срца, одушевљења и туге, обожавања и презрења, памћења и заборавља, помаља се лик жене, песникиње, Српкиње. Шумови у култури ометали су нас да благовремено чујемо њен чисти лирски глас, који, пригушеније или гласније, нехотично или хитимично, одзвања у сваком стиху модерног и савременог женског песничтва. Са Милицом већ на почетку писања склапамо трајни песнички савез. Захваљујући њему оверавамо припадност језику и простору и сазнајемо да то благо остављено нам у аманет има своју вредност и своју тежину.

променом перспектива лирског ја, па се Јана Алексић открива као песникиња која истовремено трасира више поетских праваца, али тако да би сваки правац могао бити путоказ ка кући поезије.”

● **Како се Ви осећате у тој “кући поезије”? Дали верујете у чујност објаве песничке речи?**

– Поезији служим и као тумач, али и као неко ко је пише. Стога она заузима средишње место мога интелектуалног и стваралачког занимања. За мене речи носе значење, тачније призивају целу историју значења, као што имају свој домет. Сматрам да колико год далеко може да одјекне у савременом тренутку и у будућности, песничка реч мора да има своје прегаоце, заточенике, па и жртве. Дубоко верујем у постојаност и актуелност поезије упркос свим искушењима са којима се суочава у савремености.

● **На додели награде сте изrekli беседу Милице Стојадиновић Српкињи чије име награда носи. Колико су Вам њен рад и њена судбина инспиративни? Рекли сте “историја је злоћудно окружење за песникињу”, да је много изазова и препрека али да је она успела да све препреке преиначи у предности.**

– Милица Стојадиновић Српкиња се за своје место у српској књижевној историји изборила најчеститије – песничком речју. Надарена и одана литератури, еруптивне стваралачке енергије, осло-

нила се на сопствену моћ опажања и расуђивања и без задршке преузела бреме апологете „мисли из женске главе“ и међу својим савременицама. Ревносно испуњавајући дужности ћерке, сестре, рођаке, мештанке, пријатељице, сараднице, Милица је успела да се избори за право да самостално доноси одлуке о стилу свога живљења. У тадашњем поретку „њен начин“ је носио ризик злопаћења. Желим дубоко да верујем да то што је платила превисоку егзистенцијалну цену своје доследности у последњим земаљским годинама није сломило њен дух. Њен трагични избор, међутим, отворио је нишу за све нас, потоње.

● **Она Вам је била инспирација и да се у Беседи осврнете на сопствене песме јер, у њима Вас првенствено занима жена, жена која није само, како наводите, “политички субјект и порески обвезник”...**

Моје песме првенствено занима сложена личност жене, са колоплетом осећаја, доживљаја, немира, слутњи, страхова, увида... Истина, у њеној свести се читава дух и израз епохе, али свако време – смрти, сеоба, забрана, транзиције, постистине – проживљава на себи својствен начин. Њено саморазумевање се не ослања искључиво на промене друштвено-историјског поретка, иако их помно прати и са њима се усалашава. Оно се догађа у њеној најдубљој интими. Тако упознајемо многа њена лица и тоналитете њеног олашавања.

● **На крају велите, “родно место женског стваралаштва је рањивост, а рањивост има мноштво одредница.” Јунакиње “Показних вежби” пролазе кроз катарзу спознаје да ће само уколико буду баштиниле енциклопедичност рањивости моћи да пригрле своју другост, изван сваке поделе. Ауторски улог је лирска искреност - једино чиме располаже. Лирска искреност и јесте оно што поезију чини посебном, зар не?**

– Лирску искреност доживљавам као предуслов писања поезије. Али, да би могла да понесе бреме поетичког става и да би у самој поезији омогућила место свеколиког препознавања или огледања, без обзира на историјски тренутак у којем чита поезију, лирска искреност мора бити непатворена, непатетична а искуствена. Чак и када се поиграва иронијом и прави одмак од вишка значења, она мора да се докаже као естетски правоснажна.

Гордана Нонин

ВОЈВОЂАНСКИ ИЗДАВАЧИ И ВОЈВОЂАНСКИ ПИСЦИ НА МЕЂУНАРОДНОМ САЈМУ КЊИГА У БЕОГРАДУ

Авантуре Огија и Беце

Вања Ковачевић
(ГБ „Атанасије Стојковић“ Рума)

У срцу сваке добре збирке прича за децу лежи једноставна, али моћна истина – да је свет авантуре довољно велик да га испуне безгранична машта и чисто срце. Управо такав свет оживљава у причама о сестри и брату, Беци и Огију, чије заједничке пустиловине чине језгро књиге новосадске поесније. Беца и Оги нису само литерарни ликови; они су водичи кроз царство детињства, а њихов однос, који карактерише и 205 дана разлике, колико је сестра старија од брата, основница је око које се одвијају њихове тајне и открића. Кроз низ епизода, од бојења диносауруса преко заједничког логоровања до „сусрета“ са страхом, Оги и Беца откривају читав космос у свакодневици. Ове приче, наизглед једноставне, у ствари су ткање од најфинијих нити детињства: брат и сестра су двоје путника на истом путовању, чија се мапа црта сваким новим кораком. Збирка Вање Ковачевић нас подсећа да су највеће авантуре често баш оне које делимо са онима који су нам најближи.

Ако сам ја она

антологија
(КЦВ „Милош Црњански“)

У сусрет обележавању 50 година књижевне манифестације „Милице у походе“ коју 2026. организује Културни центар Војводине „Милош Црњански“, ова установа је, у оквиру своје издавачке делатности, објавила друго, проширено издање Антологије песама добитница књижевне награде „Милица Стојадиновић Српкиња“ 2009–2024. године. Антологију је приредила др Драгана В. Тодоресков, која је сачинила избор песама 17 досадашњих лауреаткиња од 2009, када се ова књижевна награда додељује искључиво песникињама за најбољу збирку поезије објављену између две манифестације „Милице у походе“ на српском језику. Од те године, када је прву награду добила Тања Крагујевић, до прошлогодишње добитнице Драгане Младеновић, у књизи су заступљене и песникиње: Ана Ристовић, Гордана Ђилас, Емсура Хамзић, Даница Вукићевић, Радмила Лазич, Кајоко Јамасаки, Стана Динић Скочајић, Сунчица Денић, Драгица Стојановић, Тања Ступар Трифунковић, Мирјана Стефановић, Злата Коцић, Јасмина Топић, Милица Бакрач и Снежана Минић.

Андрић, Црњански, Пекић

Милан Орлић
(Мали Немо)

Ова студија даје оригиналан допринос српској књижевној теорији. По оцени Томислава Лонгиновића, овако опсежно и захтевно истраживање фигуре приповедача и приповедних структура у српском модернизму и постмодернизму, као што је Орлићево – до сада није објављено. „Орлићева студија је дубински фокусирана на тројицу кључних аутора. Тако аутор долази до једног од главних увида: да су приповедне структуре српске прозе прешле путању од потпуно развијеног приповедног субјекта до разграђене фигуре приповедача која више није 'законодавац' текста. Нова фигура приповедача је тумач материјала које уграђује у властиту текстуалну структуру“, наводи Лонгиновић. Оригинално написана на енглеском језику, студија је преведена на српски.

Битка за част

Ивана Жигон
(Архив Војводине)

Глумица и ауторка Ивана Жигон, праунука генерала Митра Мартиновића, приредила је његово до сада необјављен рукопис – морални кодекс и филозофију части једног великог државника и војсковође. Личност Митра Мартиновића многоструко је уткана у: војну, политичку, дипломатску и ратну историју Црне Горе. Крупан значај његове улоге у друштвеном животу земље и важност функција које је обављао одавно побуђују пажњу истраживача. О његовој личности, образовању, дужностима које је обављао као: председник владе, министар војни, високи официр, дипломатски изасланик... доста је написано... Ипак, дело „Битка за част“ спаја историјску грађу и етичке максиме у јединствену целину, која надилази време и нацију. У њој се човек уздиже као највиша вредност, а част постаје суштина постојања.

Голи и обучени

Љубица Арсић
(Агора)

Књига есеја-прича наше истакнуте списатељице и једно другачије читање књижевности које се доводи у везу са модом и њеним значењем у одређеној епохи, сталежу, друштвеној групи; како одећа обликује карактер, зашто прикрива одређена својства лика, како утиче на поступке и шта саопштава осталим „глумцима“ на великој књижевној и животној позорници. Залажући се у историју рукавица, панталона, мундира, цинса, ципела и секси доњег веша прогнаног из српске књижевности, ауторка анализира човеков однос према телу, препоручујући да се другачијим читањем и тумачењем проникне у алхемију књижевног поступка, који се појављује у задивљујућем, прикривеном виду.

Богонадахнути лудаци

Сергеј Иванов
(Академска књига)

За цео свет Храм Василија Блаженог у Москви представља симбол Русије. Чиме се онда прославио тај светац који је сахрањен у том храму? Шетао је го по улицама, правио не-реде на пијаци, провоцирао пролазнике, бацао камење на куће побожних људи, а једном је разбио чудотворну икону. Да ли такво понашање одговара лику светитеља? Цавршено одговара, ако је тај светац јуродиви. Сергеј Иванов је члан Британске академије и професор на Северозападном универзитету у Еванстону. Специјализирао се за византијску културу и византијско-словенске односе. Иванов је аутор више од 200 научних публикација. Његове монографске студије „У потрази за Константинопољем. Водич по византијском Истанбулу“ и „Богонадахнути лудаци“ преведене су на више језика.

Гласови

едиција
(КЦВ „Милош Црњански“)

У оквиру новопокренуте едиције „Гласови“ Културног центра Војводине „Милош Црњански“ објављена су четири наслова која доносе препознатљиве, а ипак међусобно различите, песничке гласове савремене српске поезије. Збирке „Тумане“ Бошка Сувајића, „Лествица“ Перике Милутина, „Још увек“ Тање Крагујевић и „Еберечке, еберду“ Зорана Ђерића не само што отварају простор за нова читања и дијалоге међу ауторима различитих поетика, већ овај избор позива на преиспитивање положаја и одјека савремених песничких гласова у култури данашњице. Едиција „Гласови“ афирмише поетску разноликост савремене српске књижевности и показује како различити песнички гласови могу бити усмерени ка истом циљу, ка преиспитивању смисла постојања и трагању за упориштима у савременом свету.

Мемоари сликара

Паја Јовановић
(Академска књига)

Један од најзначајнијих српских сликара започео је писање мемоарских записа у првој половини двадесетог века. Њихов први део је завршио након Другог светског рата, а велику подршку приликом рада на рукопису пружио му је Милутин Миланковић, наш чувени астроном и физичар. Иако је објављивање књиге било уговорено, због низа околности она тада није изашла из штампе. Рукопис је остао готово потпуно заборављен у Миланковићевој заоставштини у Архиву САНУ. Након више од седам деценија, он сада први пут излази на светлост дана. Представљајући у овој романсираној аутобиографији околности своје младости, Паја Јовановић нам у исто време даје сликовити приказ друштвених, политичких и културних прилика у Аустроугарској, највећим делом у родном Вршцу. Сјајно написана минијатура о патореском, сада потпуно несталом свету Баната сједињује се са сликом сусрета младића са велеградом...

На путевима слободе

Ана Тасић
(Књажевско-српски театар)

Када је 2014. године Књажевско-српски театар из Крагујевца редитељу Андрашу Урбану доделио статуету „Јоаким Вујић“ за изузетан допринос развоју позоришне уметности у Србији, део награде је био и штампана монографија. Недавно је то и остварено, па је из штампе изашла монографија посвећена редитељу Андрашу Урбану. Уредница Ана Тасић је за ту прилику сабрала своје позоришне критике, драматуршку белешку Урбанове сараднице и животне саопштења Ведрене Божиновић, интервјуе Игора Бурића, одломке из књиге „Политичко у постдрамском позоришту“ Атиле Антала и креирала издање вредно пажње. Ана Тасић је монографију назвала „На путевима слободе“, који за њу, заједно са представама Андраша Урбана, трају од 2007. године.

ВОЈВОЂАНСКИ ИЗДАВАЧИ И ВОЈВОЂАНСКИ ПИСЦИ НА МЕЂУНАРОДНОМ САЈМУ КЊИГА У БЕОГРАДУ

Наша исповијест 2

жене жртве рата из РС 1992-95.
(Архив Војводине)

Други том документарне монографије доноси сведочења жена које су током рата у БиХ преживеле логоре, мучења и различите облике тортуре. Приредио је Мирослав Љубојевић, у сарадњи са Републичким центром за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица. Први том, објављен у току 2016, садржавао је 15 личних исповести жена, док приређивач у овој другој књизи настоји да прошири број места и да докаже да 30 година после рата још има живих сведока који говоре о стварним догађајима, местима заточења, начинима мучења и именима злочинаца. „Све наше изјаве су дате и надлежним оранима, те под пуном одговорношћу стојимо иза њих“, наводе жене чије су се исповести нашле у монографији. Издање је двојезичко (српско-енглеско) и садржи тринаест аутентичних исповести, праћених документима и судским пресудама, као трајан прилог очувању историјске истине и документовању злочина над српским цивилима у Босни и Херцеговини.

Прољећа Владана Деснице

Владан Бајчета
(Академска књига)

Владан Десница једини је класик српске књижевности чији је опус, мимо кључног романа „Прољећа Ивана Галеба“, остао готово сасвим на маргини читалачке пажње. Нова студија Владана Бајчете доноси увид у Десничин живот на основу обимне епистолярне, затим и документарне оставштине, уз обиље непознатих или наново интерпретираних података и чињеница. Ова књига се, подједнако темељно, бави и Десничиним стваралаштвом, анализирајући све аспекте пишчевог књижевног рада на подлози друштвенополитичких околности у којима је, иако неретко онемогућаван и спотицан, истрајно деловао. Обим и дубина истраживачког захвата „Прољећа Владана Деснице“ у том смислу представљају највећу прекретницу у досадашњем проучавању и познавању пишчеве биографије и његовог укупног уметничког и интелектуалног ангажмана.

Сабрана дела Дејана Медаковића

(Прометеј)

Највећи ангажман новосадског издавача у последње непуне четири године је посвећено објављивању *Дела Дејана Медаковића*. Ове године изашла су тако обновљена издања књига „Света гора Фрушкогорска“, „Косовски бој у ликовној уметности“ и „Сентандреја“. Прва у овом низу представља резултат дугогодишњег рада и посвећеног истраживања духовног, културног и уметничког наслеђа манастира Фрушке горе. Сачињена од ауторових студија насталих током више деценија, ова монографија осветљава богатство и слојевитост овог поднебља које је с правом понело назив „српска Света гора“. Друга прати одјек Косовског боја у ликовним уметностима од краја XIV века до савремених слика надахнутих шире схваћеном косовском тематиком, а трећа говори о српској културно-историјској споменичкој целини која се развила на рубу престонице Угарске.

Обилатност

Драган Алексић
(Агора)

Ни не знамо више које је ово изненађење по реду које нам стиже од Гојка Тешића, овога пута коауторски са Ђерком Ивом Тешић. Обасули су нас приређивачи оним више од дадаизма – колико обилато, још више ОБИЛАТНО. Књига која је права ризница Алексићеве поезије, прозе, есеја, критика, чланака, књижевних разговора, хроникалних записа, која сведочи о „ствараоцу који у свакој форми доноси извесну новину“. Изненађени оваквим богатством, оваквим даром, „новином“, овако ретким издавачким подухватом, приређивачи нам не дају да останемо тиме и задовољени него нам најављују да је ово тек прва од четири књиге одабраних дела Драгана Алексића – „старог да би био млад, неспособног да игра на трапезу, журналисти, боксеру, утамњивачу вина и ементалера, визиолога не, разбојника по потребу, духовитог *никада*, са искуством лава и пацова“... „Тешко вама ако немате јаче песнице од овог песника – чврстину песницама, строгим песмама“...

Сабрана дела Милорада Павића I-IX

(КЦВ „Милош Црњански“)

Објављивањем књига „Језичко памћење и песнички облик“, „Историја, сталеж и стил“ и „Роман као држава и други огледи“, завршен је трогодишњи капитални пројекат објављивања сабраних књижевноисторијских и есејистичких дела Милорада Павића који су реализовали Културни центар Војводине „Милош Црњански“ и Народна библиотека Србије. Подсетимо, у Првом колу објављене су књиге „Историја српске књижевности барокног доба“, „Историја српске књижевности класицизма“ и „Историја српске књижевности предромантизма“, док су у оквиру Другог кола изашли наслови „Војислав Илић, његово време и дело“, „Гаврил Стефановић Венцеровић“ и „Војислав Илић и европско песништво“. Главни приређивач и уредник је проф. емеритус др Сава Дамјанов.

Сав тај зез

Мики Михајловић де Део
(Мали Немо)

У сусрету са несвакидашњим песмама из збирке белорцкванског аутора Микија Михајловића де Деа, у мисли долази и један сликар. Неочекивани обррти, језичка изненађења и читав један свет са сопственом, оностраним логиком на свакој страници збирке призивају у сећање дело Ренеа Магрита, на чијим се сликама непрестано отварају нови, неочекивани простори, подједнако невероватни и духовити. Тамо где треба да буде зид отвара се небо; бескрајно далеки Месец указује се посматрачу ближим од крошње дрвета удаљеног само неколико десетина метара; одраз у огледалу окреће леђа свом оригиналу... Свет се увек изнова указује другачијим од очекиваног, уобичајеног, и том својом различитошћу провоцира наше имагинативне моћи и поимање стварности.

По Македонији

Григорије Божовић
(Банатски културни центар)

Зборник путописа и приповедака Григорија Божовића настао је током његовог вишегодишњег боравка и рада у јужној Србији. На граници између публицистике, репортаже и уметничке прозе, Божовић прикаче живот, обичаје и духовни свет македонских Срба после ослобођења од османске власти. У његовим текстовима, и природа зна бити у првом плану, живописни пејзажи река и планина, али се Божовић, као врсно перо, не зауставља на пустим описима природних лепота, јер она увек, ма колико била величанствена или застрашујућа, представља само оквир, само задњи план слике. Аутор своје путописе увек посвећује људима. Спајајући документарност и уметничку визију, оживљава људе, крајеве и веру једног времена. Издање је приредио проф. др Драгиша Бојовић, уз предговор „Писац који је волео Македонију“.

Српска гробља на КиМ

Митра Рељић
(Матица српска)

У издању Косовскометохијског одбора Матице српске, Архива Косова и Метохије и Дома културе „Грачаница“ објављена је монографија „Српска гробља на Косову и Метохији: уништена споменичка и језичка баштина“, ауторке проф. др Митре Рељић, друго, проширено издање. Књига је резултат вишегодишњег прикупљања и обраде споменичких натписа са порушених каменних белега, као и података са поломљених или ишчупаних дрвених крстова, уништених спомен-цесми подигнутих на гробљима, лимених плочица постављених (уместо крстова) изнад глава упокојених и убијених Срба и неидентификованих страдалника током ратних сукоба 1999. и након њих. Друго издање књиге иницирано је не само заинтересованошћу читалаца за њено прво издање него, и пре свега, насушном потребом да се књига допуни подацима са гробља која, услед свакојаких препрека, нису уврштена у прво издање.

Шехерезада и покрадено памћење

Ђорђе Писарев
(Агора)

Током 2024. у новосадском „Дневнику“ објављено је десет колумни – есеја под заједничким наднасловом „Приче о књигама“. У књизи која је пред нама, ови есеји су сакупљени у рукопис који је просто вапио за заједничким корицама што од њих чини (не)планирану књигу! Као у малој продавници литерарних тајни есеји приповедају (не)испричане приче о исповедној прози, новом сентиментализму, бестселерима, топ листама, романима и лажима, свету као огромној књизи, јунацима, писцима и читаоцима, о језику бајки, редакторима истине и коректорима историје, изгубљеним световима, животима уметника и, на крају, о жељу и удисању књиге.

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

А могли смо се не срести

Пише: Гордана Влаховић

Став Хенрија Милера, написан у једном од писама Лоренсу Дарелу гласи: „Треба уживати у ономе што радимо док то радимо... Књига треба да ти се осмехне када је отвориш.“ Прихватим. И у писању, и у читању. Јер је књига као и живот „плод онога што јеси сваког дана, укључујући и лоше дане, лење дане, јалове дане“ (Милер). Стога на мојој комоди, поред узглавља, уз два пара наочара (за ТВ и за књиге), два до три ЦД-а (Присли, Ела Фиццалд и, богами, и Бајага), увек је нанизано четири до пет књига, које се прочитају за месец дана. Онда се одложе на полице, па дођу друге. Сада о онима које су спремне да напусте, прочитане, место при узглављу призвано. О њима ћу, овај пут. Избор за не вероват. Једина им је сличност, добро написане. И за ову читачицу аутори до сада непознати сви, несретнути досад.

Прва, с врха, прочитана је, још прошле 2024. издата, а сада само још једанпут прелистана. Прича је недостајању. Зове се *Пети брод*, написала ју је Словакиња Моника Компањикова (издавач Агора). О словачкој књижевности информације су површне, нешто из времена студија, а ближи су такозвани банатски, а наши, војвођански Словаци, чија се поезија даде с времена на време прочитати по часописима (Бабинка, Демак...). Вјера Бенкова, незаобијена, објавила је неке давне године једну причу ауторовог текста, преведену на словачки (на предлог Ане Дудаш). И, ето, код Агоре, имена новије словачке књижевности Монике Компањикове, и њен, награђен у Словачкој, роман *Пети брод*.

Кроз причу девојчице Јарке о одрастању присутни су психолошки, социјални и социолошки проблеми. Недостаје све: мањак љубави и гушење љубављу. Недораслост да се буде родитељ, и жудња за њим. Отуђеност, небрига, немар, несналажење у танким нитима скрханог живота. Свет у граду равнодушан на патњу. Склад се (код девојчице) тражи у сну. „Радије бих се пробудила у неком, другом свету него у садашњости“. Одсуство породице била је њена светрајућа самоћа. И не само Јаркина. И њене недорасле мајке Луције, и дечака Кристијана, гушеног претераном пажњом. Сан о складу и броду, и води као прочишћењу. И да се пробуди уз неког ко би био прави. Ико. Игде. Уз можда мало свељудске самилости, ако је има!

Још несабрана, уз мало паузе (недовољне) са листе чекања узимам *Сиротане*, Пољака Збигњева Мастернака, сценаристе, репортера и чега све не. Први пут читам. Ни мало лака тема,

коју аутор с времена на време зачини хумором и иронијом. Кроз емигрантски статус Пољака у Француској, и двоје младих људи који би да студирају филозофију, право, језике, једна је жеља, побећи из сиромаштва. Нижу се понижавајући послови, лажи, просјаци, Арапи из сиротињских четврти. Снови су често бизарни, каткад упозорење. Контрасти у моћној земљи ЕУ кроз сиротињска предграђа и звездани Монмартр. Млади, будући писац, иронично назначавач: лако је критиковати систем кад те дели океан (као Гомбрович), или комунизам кад си од њега далеко (на пример Милош). Кад одеш у емиграцију, сачекује те марокански хашиш, дест сати ропског рада, живот у колибама или камп приколицима.

Тражи млади човек, Пољак, неку књигу у француским књижарама. Осим Муракамија. Хоће и неког Пољака. И нађе Мајаре, Чехе, два пофранцужена Румуна (Елијаде и Сиоран). А од Пољака Капушчински и Милош. Момак је разочаран.

Оно што читаоцу олакшава ову беду сиромашне емиграције јесу врцави дијалози, хумор, крај романа у коме се даје нада младом писцу. Објављују му прву књигу. У Пољској.

Некако бих да одахнем од лоших дана бежања од посткомунистичких мука и европејске равнодушности на патњу. Бих да ми се (како Милер рече) књига осмехне. Онако како висторијански писци знаваху да ме опчине. Читала Текерија, напамет знам Остинову и чувене сестре, Дикенса сам пре пар година ишчитала зарад текста о њему. Поред узглавља само што ме на мртво име не изгрди, једна коју никад читала, а купила још прошле године. Пише Луиза Меј Олкот замашну књигу о четири сестре, звану „женском књигом“, *Мале жене*, на око шест стотина страна. Шта ми би? Прво, бесна на себе како сам је у млађим својим данима заобишла. Друго, волим велике романе, кад уроним у свет наизглед далек, архаичан, чак можда конзервативан, а тако животан и финим емоцијама надахнут. Та породична прича о четири девојчице, о њиховим хтењима, о различитим духовним и интелектулним могућностима, о њиховом преображају кад морају да чине уступке животной збиљи. И да кажем подругљивцима и заједљивим душама, уживала сам, то што сам четири дана радила. Све време ми се књига осмехивала. ■

ПОД СЕНКОМ ОСМОГ ЕОНА

Пише: Селимир Радуловић

Као и молитва – и песма је дисање. Кад човек дише – жив је. И молитва и песма човека чине живим. И не само то. И песма се, ако је песма, као и молитва, може назвати очима и крилима душе.

Песма, као и молитва, није ствар припреме, усредсређености, већ дар, Очево. Она није мерљива уделом песничког напора.

Песник може бити спреман за песму, али је питање да ли је то дозвољено. Јер, ништа не бива, као и у случају молитве, без благослова, Очевог. Исто се догађа и с ратаром. Он обрађује њиву, оре плугом, сеје. Потом, чека кишу и лепо време. Ако све буде у реду семе ће проклијати – и биће плодова. Али, и он зна да ће бити тако само ако труд, његов, благослови Отац, наш. Из тог семена, ако је воља, Очево, избиће младице, изданци, цветови, најпослед, плод.

Може се илустровати и овако – кад дете почне да хода, оно, извесно је, није стабилно – често пада и озлеђује се. Како расте, оно хода све боље и безбедније. На исти начин стасавалу (и заснивају се) и молитва и песма. И песма је, ако је песма, као и молитва, на овај или онај начин, разговор с Оцем, нашим!

Свако се сећа на време и на време хвали Оца, нашега. Тако је и с песницима. Јер, шта бисмо ми, запуштена деца земаљска, могли, ма колико била марљива наша баштованска рука, ако не падне киша и ако се врт величанствени, озго, не напоји водом!? Или, пак, ако се с времена на време, не укаже искра напред мора, с Кормиларем, у којој је све. То је темељ на којем сам, као песник, зидао по властитој мери, излазећи из себе теснога, не гледајући оно што се види, него оно што се не види! И то је стајна тачка моје песничке гравитације – да са свећом, која је упаљена пре два миленија, у руци најслабије и најнесрећније, али једине, мислеће, трске у природи, сенке пролазеће, обасјам, изнова, свеприсутно лице Бојже. Захвалан сам Оцу нежности и дубине света који ме је упутио к тајној обали, к живој мистерији универзума, сазданој по његовој мери. К оном што бих назвао исцртавањем духовног језгра у песми, к индивидуално-изнутра јединственом. Не мислим, при том, само на закон Господњи, него и на благо повијање траве, и на померање лишћа на дрвећу, и на удар таласа који се пене и бесне. Сетимо се – ако нам *љилиани пољски* не кажу ништа о Оцу, нашем, неће казати ни *сва раскош богатства и ума Соломонова*. Отац, наш, види и скривено, *познаје мuku, броји сузе и ништа не заборавља*. Већ је речено – многи не стижу до Њега, али од Њега се не може даље! И песник-песника је, трагајући за *савршеном песмом*, бежао од света, к оном светом, што је дало плода, родљивог, у *Диотими*.

ТЕОРИЈА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

И писац мора да једе

Када смо већ проговорили о усвајању вештине писања, учења тог (мукотрпног) заната који често доноси више муке него задовољства, поготово стога што нема баш никакве гаранције да ће уложени труд будућег писца бити награђен,

каква год визија одлучног сисателског шегрта била – слава, унутрашње задовољство, угле и поштовање савременика и будућег покољења, новац?... – треба се, бар на основном нивоу позабавити чињеницама живота или да то можда прецизније назовемо питањима социологије књижевности. Једноставно, да ли смо свесни чињенице да и писац, ма колико мислио да је не знам какав геније даровитости, да не кажемо генијалности, ипак, као и сваки други смртник, мора да једе и то, пожељно је, три пута на дан; па треба негде и да спава, у некој изби, пожељно је да има бар колико-толико удобну постељу, а тек ако планира да има породицу, мора се и то нахранити и школовати, можда и жену издржавати, цвеће јој куповати...

Говорило се одувек, на шта подсећа и социолог књижевности Робер Ескарпи, да књижевност не храни човека који је ствара, али опет, треба имати времена за писање, а уколико писац ради друге послове да би се прехранио, када ће писати? Да не говоримо и о другој страни новчића овог проблемчића, на шта је опет упозоравао поменути Ескарпи, књижевност која надахњује стомак није увек најгора, о чему сведочи и чињеница да је управо потрага за новцем навела Сервантеса да пише романе, дакле и „Дон Кихота“!

Ђорђе Писарева

Илустрација: Настасја Писарева

Сајамизми

Милан Р. Симић

Моћно је царство библиотека, једно од најмоћнијих.

Каква књига, такав и читалац.

У историју књижевности улази се само по њеном позиву.

Не читајте писце који пишу јер немају шта друго да раде.

Драго ми је да су ме многи прочитали. Ја сам писац.

Знам да сте се осећали као Достојевски када сте почели да пишете роман, али не знам какво је ваше расположење било када сте га завршили.

Пишемо, дакле доказујемо да није све написано.

Не лутите се на лоше књиге. Љутите се на њихове ауторе.

Читаоци су мудрији од писца. Не читају све што се напише.

Робовима књижевности слобода не пада на памет.

Свидело се писцима или не, писци графита имају највише читалаца.

Од празних прича много више нас нервирају празни романи.

Код нас се сви радују поклонима, али не од писца.

Писац је симбол усамљености.

Следеће године у ово доба бићу нобеловац. ■

Конкурс за награду „Др Шпиро Матијевић“

● Фондација Др Шпиро Матијевић Нови Сад расписује конкурс за књижевну награду „Др Шпиро Матијевић“, основану у знак сећања на трагично страдао књижевника и професора универзитета. Сви заинтересовани издавачи, културне, образовне и научне установе, еснафска удружења и појединци, могу да кандидују књиге изашле током 2025. године и да их, у три примерка, доставе на адресу: Фондација Др Шпиро Матијевић, Нови Сад, УТД Александар ДОО, Булевар цара Лазара 79, 21000 Нови Сад, уз навођење контакта особе/куће која је дагу књигу номинишала за награду. Пријаве ће се примати до 30. новембра 2025. године. За награду могу да конкуришу писци, који стварају на српском језику, с првим издањима књижевних дела најразличитијих жанрова, објављеним током 2025. године. Награда се састоји од повеље, новчане награде у динарској противвредности од 15.000 евра и реиздања изабраног дела под окриљем Фондације. Награда Др Шпиро Матијевић за 2025. биће додељена у фебруару 2026. годину на отварању манифестације *Дани др Шпиро Матијевића*. ■